

УДК: 616.89-008.446:004.378.5:612.821]-07-08

ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЯ ЯК ПРОЯВ СУЧАСНИХ ДЕЗАДАПТИВНИХ СТАНІВ

Мозгова Т.П., В'юн В.В., Гайчук Л.М.

Харківський національний медичний університет, Харків, Україна

Проведено комплексне обстеження 105 хворих з дезадаптивними станами, в структурі яких відмічалась інтернет-залежність (адиктивний варіант дезадаптації). З урахуванням мети дослідження в роботі використовувалися медико-психологічний, клініко-психопатологічний, психодіагностичний та статистичний методи. У ході роботи виявлена наступна феноменологія структурних компонентів патологічного потягу до перебування в інтернеті: ідеаторний компонент проявлявся нав'язливим фантазуванням щодо постійного знаходження онлайн, ілюзією контролю часу перебування онлайн, передчуттям задоволення від можливостей знаходження онлайн, персоніфікацією комп'ютерної атрибутики, зниженням критики; поведінковий компонент – конфліктністю, ухиленням від обов'язків та виконання доручень, імітацією активної діяльності; емоційний компонент проявлявся тривожно-депресивною симптоматикою під час знаходження офлайн, нестриманістю афекту, роздратованістю. Ключова роль у патопсихологічних механізмах формування інтернет-залежності в структурі дезадаптивних станів належить дезактуалізації базових потреб особистості, наявності екзистенційного вакууму, що призводить до формування інтернет-залежної поведінки, яка надає змогу втекти до віртуального світу формалізованих стосунків.

Ключові слова: залежність, нехімічна адикція, розлади адаптації, дезадаптивні стани.

Цитуйте українською: Мозгова ТП, В'юн ВВ, Гайчук ЛМ. Інтернет-адикція як прояв сучасних дезадаптивних станів. Експериментальна і клінічна медицина, 2021;90(1):71-6.

<https://doi.org/10.35339/ekm.2021.90.1.mvg>

Cite in English: Mozghova TP, Viun VV, Gaichuk LM. Internet-addiction as a manifestation of modern maladaptive behavior. Experimental and Clinical Medicine, 2021;90(1):71-6.

<https://doi.org/10.35339/ekm.2021.90.1.mvg> [in Ukrainian].

Вступ

На сучасному етапі розвитку психіатрії значними темпами зростає питома вага дезадаптивних станів та поведінкових розладів, проблематика яких належить до розділу психіатрії – адиктології. Адиктологія системно вивчає

форми, типи, патогенез, терапію і профілактику залежної поведінки, а також реабілітацію адиктивних пацієнтів [1; 2].

Можливість вільного доступу до мережі інтернет значно впливає на життя значної кількості осіб. Використовуючи комп'ютерні технології можливо знайти

© Мозгова Т.П., В'юн В.В., Гайчук Л.М.,
2021

© Mozghova T.P., Viun V.V., Gaichuk L.M.,
2021

багато інформації, спілкуватися, навчатися, грати, здійснювати покупки, переказувати гроші та багато іншого, не виходячи з дому. На жаль, комп'ютер став невід'ємною частиною нашого життя [3; 4].

Ряд авторів називає інтернет-залежність віртуальною залежністю. На їх думку, віртуальна залежність є результатом зміщення мети в віртуальну реальність, її повного злиття з життям даного залежного і пасивного в ній існування [5; 6].

Інтернет-адикція проявляється рядом психологічних та фізіологічних симптомів. До психологічних симптомів відносяться поліпшення самопочуття користувача під час роботи за комп'ютером, погіршення відносин з близькими людьми, збільшення часу перебування в мережі, проблеми з роботою або навчанням, псування настрою за неможливості роботи за комп'ютером з інтернетом. До фізіологічних симптомів відносяться головні болі та болі в спині, відчуття сухості в очах, розлади сну, порушення режиму дня, проблеми з боку травної системи через нерегулярне харчування [7; 8].

Питання інтернет-адикції має велике науково-теоретичне значення. Гострота цієї медико-соціальної проблеми обумовлена тим, що за такої залежності немає конкретного біологічно значущого стимулу, до якого з часом формується первинний потяг. Саме ця особливість такого розладу якісно та кількісно відрізняє його від багатьох наркологічних розладів та порушень інстинктів. Комп'ютерна адикція має чіткий зв'язок з соціально-психологічними факторами. Її поширення має безсумнівний епідемічний характер. До того ж, спостереження в клініці чергування синдромів залежності та їх високої коморбідності свідчить про спільність патогенетичних шляхів [9; 10].

Поєднання дезадаптивних станів з нехімічними адикціями виявляє безліч невизначених питань відносно поширеності та структури адиктивних порушень, порушень адаптації, алгоритмів їх діагностики, терапії та профілактики, що обумовлює необхідність наукових розробок у цьому напрямку [11; 12].

Мета дослідження – вивчити клініко-психопатологічну феноменологію інтернет-адикції як прояву дезадаптивних станів.

Матеріали і методи

Для досягнення поставленої мети було проведено комплексне обстеження 105 хворих з дезадаптивними станами, в структурі яких відмічалась інтернет-залежність (адиктивний варіант дезадаптації).

З урахуванням мети дослідження в роботі використовувалися медико-психологічний, клініко-психопатологічний, психодіагностичний та статистичний методи.

Результати та їх обговорення

Клінічна феноменологія дезадаптивних станів у обстежених хворих характеризувалася зниженим фоном настрою (56,2 % чоловіків та 62,1 % жінок), зниженням загальної активності й підвищеною стомлюваністю (68,5 % та 73,2 % відповідно), зниженням здатності до зосередження (36,2 % чоловіків та 35,2 % жінок), відчуттям напруженості, скутості (62,4 % та 65,1 % відповідно), підвищеною сприйнятливістю до раніше нейтральних подразників (44,9 % чоловіків та 48,6 % жінок), підвищеною дратівливістю (56,2 % та 61,1 % відповідно), надцінною ідеєю бути онлайн (76,3 % та 75,6 % відповідно), домінуючим бажанням знаходитись в інтернеті та порушенням здатності контролювати це бажання (72,2 % чоловіків та 70,2 % жінок), порушеннями сну (52,2 % та 54,8 % відповідно).

Обстеженим хворим були притаманні

скарги на постійні дистреси (36,8 % чоловіків та 35,9 % жінок), незадоволеність рівнем досягнення життєвих цілей (61,2 % та 62,2 % відповідно), небажання спілкуватись з оточуючими (39,2 % чоловіків та 36,5 % жінок), труднощі у комунікації (55,2 % та 49,8 % відповідно), надмірна конфліктність (42,3 % чоловіків та 42,0 % жінок), зниження мотивації до професійної діяльності (39,8 % та 41,1 % відповідно), прагнення ухилитися від обов'язків і доручень (38,2 % чоловіків та 38,6 % жінок), дезактуалізація базових потреб особистості (71,2 % та 69,8 % відповідно).

У ході роботи виявлена наступна феноменологія структурних компонентів патологічного потягу до перебування в інтернеті: ідеаторний компонент проявлявся нав'язливим фантазуванням щодо постійного знаходження онлайн, ілюзією контролю часу перебування онлайн, передчуттям задоволення від можливостей знаходження онлайн, персоніфікацією комп'ютерної атрибутики, зниженням критики; поведінковий компонент – конфліктність, відхиленням від обов'язків та доручень, імітацією активної діяльності; емоційний компонент проявлявся тривожно-депресивною симптоматикою при знаходженні офлайн, нестриманістю афекту, роздратованістю.

Як свідчать результати психодіагностичного дослідження за шкалою оцінки професійної дезадаптації О.Н. Родіної (в адаптації М.А. Дмітрієвої, 2003), у 46,2 % обстежених чоловіків та 45,9 % обстежених жінок відмічається високий рівень дезадаптації, що вимагає вживання невідкладних заходів (психологічних і медичних); у 33,2 % чоловіків та 35,1 % жінок – виражений рівень дезадаптації, що вимагає обов'язкового втручання психологів, проведення програми по реадаптації; у 20,6 % чоловіків та 19,0 % жінок – помірний рівень дезадаптації, за якого корисно проведення

консультативної роботи фахівців.

За шкалою виразності психопатологічної симптоматики Symptom Check List-90-Revised – SCL-90-R (за Н.В. Тарабриною, 2001) обстеженим хворим притаманні високі рівні депресії (41,4 % чоловіків та 45,5 % жінок) та тривоги (42,6 % та 51,1 % відповідно).

Встановлено, що для обстежених жінок з ознаками дезадаптації за даними скороченого багатофакторного опитувальника особистості (СБОО) (Л.Н. Собчик, 1998) характерні відхилення шкал депресії, істерії, психастенії, у чоловіків найбільш часто спостерігаються відхилення шкал психопатії, депресії, гіпоманії.

Таким чином, для обстежених хворих зі станами дезадаптації та інтернет-залежністю характерною була відсутність цілей у житті, незадоволеність власним життям, звуження тимчасової перспективи. Важливим для обстежених виявлялося лише те, що було пов'язано з комп'ютером та інтернетом. Для всіх хворих знаходження онлайн та віртуальна реальність була найбільш значущою подією, відносно якої розверталася побудова всієї схеми життя.

Виявлені індивідуально-психологічні й поведінкові особливості, які, будучи предикторами дезадаптивних станів та інтернет-залежності в обстежених хворих, є одночасно базовими мішенями їх психотерапевтичної корекції, та, у разі здійснення медико-психологічних заходів, можуть стати їх превенторами.

Висновки

1. Клінічна картина адиктивного варіанту дезадаптивних станів представлена поєднанням депресивного, тривожного та дисфоричного синдромів.

2. Ключова роль у патопсихологічних механізмах формування інтернет-залежності в структурі дезадаптивних

станів належить дезактуалізації базових потреб особистості, наявності екзистенційного вакууму, що призводить до

формування інтернет-залежної поведінки, яка надає змогу втекти до віртуального світу формалізованих стосунків.

Література

1. Мельник ВО. Індивідуально спрямовані психотерапевтичні засади у лікуванні комп'ютеро-залежних осіб. Архів психіатрії, 2013;20,(2(73)):36-9.
2. Битенский ВС, Аймедов КВ, Пахмурный ВА. Клинико-психопатологические аспекты трансформации аддиктивного поведения в условиях «информационного взрыва». Вестник психиатрии и психофармакотерапии, 2006;1-2(9-10):161-7.
3. Orzack MN. Computer addiction: What is it? Psychiatric Times, 1998;15(8):34-8.
4. Dowling N, Merkouris S, Greenwood C, Oldenhof E, Toumbourou J, Youssef G. Early risk and protective factors for problem gambling: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. Clin Psychol Rev, 2017;51:109-24. DOI: 10.1016/j.cpr.2016.10.008. PMID: PMID: 27855334.
5. Егоров АЮ. Руководство по аддиктологии. СПб.: Речь; 2007. Глава 20, «Социально приемлемые» формы нехимических зависимостей. 20.7.1. Интернет-зависимости. Ред. Менделевич ВД. С. 508-15.
6. Аймедов КВ. Клинические аспекты современной аддиктологии (литературный обзор). Вестник психиатрии и психофармакотерапии, 2007;1(11):136-45.
7. Марута НА, Колядко СП, Денисенко ММ, Каленская ГЮ. Клинико-психопатологические особенности тревожно-фобических расстройств с аддиктивными нарушениями. Украинский вестник психоневрологии, 2015;23(2(83)):115-6.
8. Young KS. Caught in the net: how to recognize the signs of Internet addiction – and a winning strategy for recovery. New York: J. Wiley; 1998. 248 p.
9. Сосін ІК, Чуєв ЮФ, Артемчук АП, та ін. Наркологія: національний підручник з грифом МОН та МОЗ. Ред. Сосін ІК, Чуєв ІФ. Харків: Колегіум, 2014. 1428 с.
10. Зависимости и зависимое (аддиктивное) поведение. Ред. Хрусталева НС. С. 153-80. В: Егоров АЮ. Психология кризисных и экстремальных ситуаций: психическая травматизация и её последствия (учебник). СПб: Издательство СПбГУ, 2014.
11. Денисенко ММ. Особливості та варіанти співвідношення різних аддиктивних тенденцій у хворих на невротичні розлади. Експериментальна і клінічна медицина, 2016;3(72):99-107. Доступ за посиланням: <https://ecm.knmu.edu.ua/article/view/544>
12. Аймедов КВ, Мельник ВО. Дослідження чинників ризику виникнення та формування комп'ютерної залежності. Архів психіатрії, 2012;18(1(68)):76-80.

Mozghova T.P., Viun V.V., Gaichuk L.M.

INTERNET-ADDICTION AS A MANIFESTATION OF MODERN MALADAPTIVE BEHAVIOR

At the present stage of psychiatry development, proportion of maladaptive states and behavioral disorders is growing rapidly. Its problems relate to the section of psychiatry – "addiction psychiatry", systematically studies the forms, types, pathogenesis, therapy and prevention of addictive behavior, as well as the rehabilitation of addictive patients. The combination of maladaptive states with non-chemical addictions reveals many uncertain questions about the prevalence and structure of addictive disorders in adjustment disorders, algorithms for diagnostics, therapy and prevention, which necessitates research in this area. To achieve our aim a comprehensive survey 105 patients

with maladaptive states in the structure of Internet addiction (addictive variant of maladaptation) were examined. Taking into account purpose of the study, medical psychological, clinical-psychopathological, psychodiagnostics and statistical methods were used in the research. During the study phenomenology of structural components of pathological desire to stay on the Internet was revealed: the ideational component was manifested by obsessive fantasizing about staying online, illusion of online time control, anticipation of being able to be online, personification of computer attributes, reduction of criticism: behavioral component was in conflicts, deviation from responsibilities and assignments, imitation of activity; emotional component was manifested by anxious-depressive symptoms during offline, incontinence of emotions, irritability. The key role in pathopsychological mechanisms of Internet addiction in the structure of maladaptive states belongs to the deactualization of basic personality needs, existence of an existential vacuum which leads to the formation of Internet addictive behavior, which allows to escape to the virtual world of formalized relationships.

Keywords: *dependence, non-chemical addiction, adjustment disorders, maladaptive states, maladaptive behavior.*

Мозгова Т.П., Вьюн В.В., Гайчук Л.М.

ИНТЕРНЕТ-АДДИКЦИЯ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ДЕЗАДАПТИВНЫХ СОСТОЯНИЙ

Проведено комплексное обследование 105 больных с дезадаптивными состояниями, в структуре которых отмечалась интернет-зависимость (аддиктивный вариант дезадаптации). С учетом целей исследования, в работе использовались медико-психологический, клинико-психопатологический, психодиагностический и статистический методы. В ходе работы выявлена следующая феноменология структурных компонентов патологического влечения к пребыванию в интернете: идеаторный компонент проявлялся навязчивым фантазированием относительно постоянного нахождения онлайн, иллюзией контроля времени пребывания онлайн, предвкушением удовлетворения возможностей нахождения онлайн, персонификацией компьютерной атрибутики, снижением критики; поведенческий компонент – конфликтностью, уклонением от обязанностей и выполнения поручений, имитацией активной деятельности; эмоциональный компонент проявлялся тревожно-депрессивной симптоматикой при нахождении оффлайн, несдержанностью аффекта, раздражительностью. Ключевая роль в патопсихологических механизмах формирования интернет-зависимости в структуре дезадаптивных состояний принадлежит дезактуализации базовых потребностей личности, наличию экзистенциального вакуума, что приводит к формированию интернет-зависимого поведения, позволяющего бежать в виртуальный мир формализованных отношений.

Ключевые слова: *зависимость, нехимическая аддикция, расстройства адаптации, дезадаптивные состояния.*

Надійшла до редакції 09.07.2021

Відомості про авторів

Мозгова Тетяна Петрівна – доктор медичних наук, професор, професор кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Адреса: Україна, 61002, м. Харків. пр. Науки, 4.

Тел.: +38(099)151-37-33.

E-mail: mozgovayatp@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3626-3318.

В'юн Валерій Васильович – доктор медичних наук, доцент, професор кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Адреса: Україна, 61002, м. Харків. пр. Науки, 4.

Тел.: +38(050)300-78-98.

E-mail: vunvv2017@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8889-0228.

Гайчук Лариса Михайлівна – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Адреса: Україна, 61002, м. Харків. пр. Науки, 4.

Тел.: +38(050)597-11-87.

E-mail: larysagajchuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1457-1010.